

Милица Теслић (Нови Сад)

Доживљај школе и света из дечије визуре у поезији Бранка Ћопића

Први сусрет са школом представља један нови стадијум живота, одвајање од познатог и прихваћеног и ступања у један нови свет у коме започиње осамостаљивање и сазревање малишана. Систем образовања има своја правила са којима се ђаци полако упознају и открива им свет на начин на који до сада нису размишљали. Несклад између маште или онога што је већ усвојено, претпоставки деце у односу на то како нешто заиста јесте у реалности неретко код посматрача, односно слушалаца, изазива искрени смех који у себи садржи симпатије према том проживљеном периоду. Деца из Ћопићевих песама, иако припадају периоду детињства, припадају у исто време и ратном периоду, па тако њихово одрастање има посебну обојеност тим догађајима. И поред тога што свет схватају наизглед наивно, детиње, инфантилно, деца и ступају и прихватају улоге које су намењене одраслим људима и прилагођавају их свом виђењу стварности или пак потпуно прилагођавају себе њима.

Поласком у школу мења се начин живљења малишана, систем усвајања знања и њихова улога у колективу. Дете се доводи у положај да се од њега тражи да искаже своју самосталност и индивидуалност али и да поштује законе и правила које прописују одрасли људи. До периода поласка у школу, дете је углавном заштићено под окриљем своје породице и према њему се понашају управо тако, као према најмлађем члану те заједнице, који је тек на путу сопственог сазнавања и откривања. Дете на основу личног искуства може да доноси одређене закључке, али се и ослања на објашњења које му даје његова околине. Како Виготски наводи, позивајући се на Пијажеа „дете живи у двострукој стварности. Један свет ствара се за њ на основу његовог сопственог мишљења, својственог његовој природи, а други — на основу логичког мишљења, које му намећу људи који га окружују“ (Виготски 1977: 83). Тај свет, који дете креира у својој машти или перцепција тог света који га окружује, често може обиловати хиперболисаним доживљајем уобичајеног, онеобичавањем онога што је одраслима обично, или се може надограђивати измаштаним детаљима који у стварности нису могући. Задатак одраслих је да детету приближе свет онакав какав он објективно јесте, и да донекле, колико је то у том периоду могуће, учине да дете то прихвати.

Одвајањем од те познате средине и улоге једног од најмлађих чланова, коме одрасли објашњавају и појашњавају свет, водећи се чињеницама, дете долази у простор где се налази са својим вршњацима, који вероватно деле, сличан приступ његовог схватања света. Међутим, оно што разликује објашњавање света од стране породице, и улогу учитеља, наставника је да је дете сада у улози да само сазнаје, упознаје се са научним чињеницама и полако покушава да помири те своје две стварности и да крене на свој пут у свет одраслих.

Будући да је тај полазак у школу и уопште школски период за децу својеврсни почетак пута ка осамостаљену, логичном размишљању, самосталном истраживању и трагању за животним чињеницама, пажња ће бити усмерена управо ка школи и њиховом односу према њој. Издвојене су песме у којима се експлицитно наводе појмови као што су школа, час, оцена, буквар и слично, који упућују на школски период у коме се налази дете. ПЕСМА ЂАКА ПРВАКА, ФЕРИЈЕ, ЛЕКЦИЈА ИЗ ЗЕМЉОПИСА, ОЖИВЉЕНО ДЕТИЊСТВО и у ОГЛАСИМА КУПУСНОГ ЛИСТА издвајају се два огласа – ЗАМЈЕНА, ИЗЈАВА. Песме обухватају тренутак поласка у школу, време проведено у њој, растанак са њом и повратак у њу. Покушаће да се покажу осцилације емоција лирског субјекта, атмосфера, амбијент у коме се налази и његов однос према томе.

Потом, последње три наведене песме се разликују од претходно наведених по томе што се иако се описују школарци, у њима представљају њихови доживљаји који нису нужно и приметно у први мах у вези са школом, то су – МАЛИ ХВАЛИСАВАЦ, СТРАДАЊЕ МЛАДОГ ПИСЦА, ПРОЛЕЋЕ. Код ове три песме акценат ће бити на претпоставци о свету одраслих, који их тек чека, о схватању важности животног позива, али и о емоцијама које се развијају у том периоду, а нису их красили у раном детињству у том облику у којем се сад јављају.

Дакле, кретање у школу, за малишане представља један нови почетак, који условљава промену њиховог уобичајеног понашања и одражава се на свакодневне активности. Заstraшени причама одраслих, у њиховој блиској околини, деца у односу на то формирају своју слику о школи. Они почињу да је доживљавају као какву страшну невољу, тешку казну која их чека, својеврсно мучилиште које ни они сами не знају како би требало да изгледа. До тог тренутка малишани се налазе у сигурној средини, у топлини свог дома, окружени познатим лицима. Њихове обавезе везане су за уобичајене сеоске послове, а животиње су саставни део њиховог детињства и, узимајући у обзир колико времена проводе са њима, сматрају их својим пријатељима, којима се могу пожалити, поверити и који ће увек бити њихова подршка. У ПЕСМИ ЂАКА ПРВАКА приказано је дечаково опраштање од баке и животиња са којима је до тада проводио време пре поласка у школу, али уместо да то за њега представља радост и да схвата да је то само један нови стадијум живота, оно изгледа као највећа казна коју би могао да добије.

*Збојом бако, мили роде,
у школу ме јуџрос воде,
шамо ће ме ваздан џући,
жив џи нећу доћи кући* (Ћопић 1986: 15).

Они су престрашени причама, како ће сви њихови несташлуци бити санкционисани поласком у школу, тамо негде где нема баке која би заштитила своје унуче, али то ни не чуди, јер како Шивић наводи „детињство крајишких дечака често је обележено неком мочугом, шибом или прутом, а ова васпитна средства налазила су се у рукама учитеља, свештеника, оца, мајке, и многих других“ (Шивић 2016: 221). Дакле, тај начин васпитавања, новопеченим школарцима није стран, али им свакако није ни сувише мио ни драг. Васпитање и разјашњавање света око њих, да ли полазило из куће или се надограђивало и усвајало у школи, битно је за развитака малишана. Они су до тада били навикнути да свет посматрају из своје перспективе, да га кроје по својој машти и да не сумњају у могућност нечега. Кроз тај пут ка рационализацији и објективном схватању онога што их окружује, воде их одрасли својим причама, објашњењима и поступцима, на основу којих они полако бирају свој самостални пут.

„Из детињства у живот воде многи путеви, али само се једним може поћи, а који ће пут дете изабрати, то у многоне зависи од оних који управљају његовим детињством [...] Уз њихово присуство дете безазлено јури у живот и верује у све што види, осећа, чује од других и замишља помоћу своје разигране маште и фантазије. Једном речју, детињство не уме да сумња, оно мисли да је у животној бајци све могуће, јер тек почиње да стиче властито искуство“ (Чаленић 1975: 20).

Дечаково опраштање од баке, као члана породице кога доживљава као своју заштиту и подршку контрастира се тиме што дечак не зна коме га у школу воде и да ли ће тамо имати ко да га чува и брани као што је његова бака. Употребом речи – збогом, наглашава се дечакова убеђеност да је овај растанак последњи и да нема наде да ће се он спасити из опасности која наилази, док потенцирањем тога да њега воде, а не да он иде се истиче то да је против своје воље приморан да пође на то, како се њему чини, страшно место. Ова песма представља један својеврсни опроштајни говор одржан времену детињства проведеном безбрижно на ливади и крају потока, јер подучен, или можда је боље рећи застрашен, причама да би тамо за своје несташлуке могао добити једну, већ поменућу, васпитну меру, сумња у свој повратак кући. Величанственост, узвишеност и застрашеност од тог догађаја, како се вероватно свима, осим том школарцу чини, огледа се у избору речи и активностима које ради приликом опраштања, што резултира комиком.

Поласком у школу улога и задаци детета значајно се мењају, јер до тог тренутка дечак се сналазио у улози чобана, научио је како се јаше коњ и

знао како се музе крава, односно овладао је свим оним свакодневним активностима живота на селу. Знање које дечак поседује припада свакодневном сеоском животу и представља искуствено усвојена знања, за разлику од школе где га очекују теоријска знања и још ко зна шта њему непознато. Дакле, мења се начин учења али и сам предмет учења, дечак се одваја од своје породице, али не слутећи какве све догоровштине му доноси нова породица, у виду пријатеља из школских клупа, а да ће баку заменити учитељ или учитељица. Посматрајући почетак наведене песме, Снежана Пасер објашњава како и шта је уствари комично у вези са њим, те наводи следеће:

Узвишеном реториком (мотив опраштања; слутња погибије пред одлазак у бој) говори се о тривијалним животним стварима (први дан у школи). Спој херојског и тривијалног резултира комичним хероизмом (Пасер 2014: 163).

Дакле, спој скоро опозитних и различитих појмова изазива смех, међутим у исти мах и репрезентује дечаково виђење тог свима, осим њему, обичног и тривијалног. За њега је то првенствено непознато, јер њему је познато јахање коња и чување оваца, а сама помисао на школу чини му се као нешто подједнако и величанствено и застрашујуће.

Ипак, атмосфера, емоционално и психичко стање школараца драстично се мења приликом одласка из школе, по завршетку школске године у односу на полазак у њу. То се најбоље уочава у песми ФЕРИЈЕ:

*Држ-йонеси, у вис кайу баци,
сад су наша сва свјећска йростйрансйва,
йошова је још једна йодина,
добили смо школска свједочансйва.
Збојом школо, збојом ймназијо,
луд је био и ко ше је учио! (Ћопић 1986: 51).*

У овом случају реч – збогом нема толико драматични карактер као што је имала у првој наведеној песми, већ се коришћењем ње исказује својеврсна радост, баш због тога што је неповратно напуштају. Они одласком из школе, ступају на још један степен више у свом развоју и сналажењу у свету одраслих. Након успешно свршене године, наступа еуфорија око њеног завршетка. Весело, ентузијастично опраштање од школских клупа репрезентује то како се ђаци осећају. Они прослављају, радују се, веселе што су њихове муке проузроковане домаћим задацима, трагањем разних брда и шума по географској карти и решавањем разних математичких рачуна, сада, када је наступио крај школске године, завршене. Ђаци су свесни свог знања и незнања усвојеног у школским клупама, али још радоснији што то знање више нико неће проверавати.

*Нема часа, оцјене, йрозивке,
звоне йлаве йойуш йразној лонца (Ћопић 1986: 52).*

Поређењем глава и празног лонца, на духовит начин, алудира се на то да можда и нису баш усвојили сва знања која су била предвиђена, али су свакако прошли један део свог живот пута. Својеврсни рефрен који се уочава у овој песми, прецизније последња два стиха у строфама непромењена су до самог краја песме, и дочаравају комично поздрављање школараца са установом која им је краља слободно време које су могли, разуме се, далеко боље искористити у игри, весељу, природи и доколици. Међутим, тај доживљај се, након низа активности којима славе почетак свог слободног времена, мења. Па се тако у последњој строфи наводи:

*А кад ипак воз коначно крену,
помући се сјај летињег дана,
тамо негдје, крај замуклих клупа,
осташе нам срца расилакана.
Збојом школо, збојом враголијо,
ипак сам те бескрајно волио! (Ћопић 1986: 52).*

Гимназија се замењује са враголијом, односно, дисциплинована, озбиљна атмосфера која би владала у гимназији упоређена је са нечим веселим, нечим што није строго. Несташлуци, враголије, смицалице и догодовштине обележиле су и улепшале једноличне школске дане. Након општег весеља око завршетка мука — испитивања, преслишавања, писања и читања, одлазећи од гимназије, они постају свесни да је осим мука, тај период у себи садржао и дивне тренутке. Персонификовањем клупа и срца, даје се емотивни тон и истиче се да та страхота звана школа, не би ни постојала да није њих, који је оплемењују својим присуством и који су њен капитални део. Долази до промене емоције из весеља и еуфорије до сете и туге, приликом новог пута у непознато и завршетка једне савладане етапе живота. Веселе ђачке дружине, прве симпатије и љубави, сви ђачки несташлуци остају у простору гимназије и сећањима њених ученика. Већ самим физичким удаљавањем од установе која им је како су можда помислили донела доста мука, јавља се сета и ђаци долазе до закључка да је им је она ипак прирасла к срцу.

Управо те емоције и успомене које су настајале у школским данима остављају трага и на целокупан живот свакога од њих. Један од мотива, односно тема, које се јављају у Ћопићевој поезији и стваралаштву уопште јесте сета приликом повратка у школу или присећања на њу након доста година. Јасно је да у том случају лирски субјекат није мали, престрављени дечак који се бори са математичким једначинама и глобусом, нити еуфорични школарац са сведочанством у руци, већ поодрасли човек који је преживео и искусио разне невоље живота. Неретко се појављује мотив повратка у родно место, када започиње рекапитулација и реминисценција проживљеног у детињству и осврт одрасле особе на период проведен у школи.

Ондашњи малишани, послати из школских клупа у ровове и заседе рата, тек са те дистанце схватају какав је и како је изгледао њихов школски период. Често је школа, као грађевина, разрушена, руинирана, упропаштена и код лирског субјекта то изазива тугу и узнемиреност. Повратак лирског субјекта у песми ЛЕКЦИЈА ИЗ ЗЕМЉОПИСА приказује персонификовану школу и предмете у њој, представљајући, дочаравајући и осликавајући тиме емотивно стање лирског субјекта:

*Основна школа ђод ѿајем ћуѿи,
слика одавно знана,
мноѿо је ѿуѿа ѿађана ѿоѿом,
чесѿо бомбардована
Уђем у разред...
Тишина шуми...
Слике ѿо зиду бијелом...
У ћошку ѿабла са ѿаролом бојном
и ѿлобус – рањен ѿѿарнелом (Ђопић 1971: 7).*

Школа ћути, порушена несрећама рата, у њој више нема деце која би је увеселила својим смицалица и поново оживела, такође и предмети у њој су персонификовани, па тако глобус није просто уништен, он је рањен. Простор у који се лирски субјекат враћа познат му је али га је он давно, још када је био мали, видео у другом руху, иако му се тада чинио као место њиховог мучења, а сада му се са те дистанце чини као најбезбрижније место. Рат који је задесио децу тог периода задесио је и школу, па тако и уништено материјално репрезентује страхоте које су сви преживели. Повратак у школу, прецизније долазак до грађевине у којој су проводили своје школске дане, може да представља, осим повратка у завичај и повратак у детињство. Са тим у вези, показује се да „детињство као колајна живота и’заљуљан дечији сан’ није без непријатних тренутака. Иако идилично настројен када разлаже детињство у литератури, Ђопић зна да је живот пун горчина; ипак, постоји излаз, добра утеха – а то је само детињство“ (Марјановић 1986: 188). Дакле, осећај среће, туге, страха у својој основи остаје исти током живота али се јавља у другачијим ситуацијама и околностима, прилагођеним узрасту и емотивној и психичкој зрелости особе. Детињство, иако се схвата као уљуљкан, безбрижан и срећан период живота, свакако да има своје потешкоће, и да се може чинити веома тежак детету, али одласком из детињства у свет одраслих пружа му се могућност да то сагледа из нове перспективе. У том случају долази до преплитања више емоција, до мисаоног, имагинацијског враћања у предео који се претпоставља као најсрећнији, чиме се надопуњује осећај узнемирености и туге због настале ситуације. Однос лирског субјекта према школи, након доста времена од када је из ње изашао, уочава се у песми ОЖИВЉЕНО ДЕТИЊСТВО:

Трејери суза...

Ту је школа била,

а сад њоб сџишан у њролеће рано.

Под мрким зидом џујује дјетџињсџво,

дјетџињсџво моје – бомбардовано... (Ћопић 1986: 71).

Безбрижно детињство или макар детињство које је знатно веселије и ведрије обојено од живота касније је уништено, међутим сећање је оно што је трајно и детињство као такво постоји и даље, али простор у коме су школарци провели његов највећи део је разрушено па самим тим и идилична слика тог времена. Засигурно да, док су били у улози ђака сама помисао на то да та страшна школа, у којој их муче домаћим задацима и којекаквим наизглед непотребним знањима, буде разрушена изазвала би радост, међутим када су се суочили са животом, ратом и егзистенцијалним проблемима, долазе до закључка да је то ипак било њихово уточиште. Грађевина се, дакле, поистовећује са временом, односно, материјално се изједначава са нематеријалним, али ако се погледа на ширем плану, ратно време и последице које оно носи је уствари оно које уништава безбрижно време детињства, односно нетакнуто сећање на њега и осећаје који су тада били присутни.

Дакле, у Ћопићевим песмама за децу уочени су тренуци поласка у школу, одласка из ње и повратка након више година, углавном ратних. Приликом поласка у школу примећује се претрнутост код малишана од непознатог, да би се то током школовања мењало, док ће наравно одбојност према читању и учењу бити присутна, али ће се ипак прилагођавати њој. Када се растају са школом, од невероватне среће, емотивно стање школараца прелази у тужне тонове, да би се након одрастања враћали на место, где су, како им је сада постало јасно, провели највеселије и најбезбрижније дане свог живота.

Снежана Башчаревић наводи да „поред тога што је као стваралац сачувао дете у себи, дечји писац има и ту предност да је у исто време и одрастао, те се зато јавља у књижевном делу и као заступник дечјег гласа, као неко ко проговара у име детета да би експонирао његове најдубље пориве, потребе и хтења“ (Башчаревић 2016: 108). Односно, писац је тај који представља свет из перспективе детета, као неко ко је проживео детињство и сада је у могућности да га посматра из угла зреле особе. Избор да прикаже дете у свим његовим промишљањима, да покаже његове страхове, мисли и емоције говори о томе да је писац свестан важности и улоге детета.

Време проведено у ђачким клупама проткано је и прожето духовитим и шаљивим изјавама, разним веселим догађајима и догодовштинама. Деца, већ навикнута на то да их учитељи неће баш толико често тући колико су замишљали, нити да је полазак у школу једнак погибији и одласку у бој,

већ су постали вешти у улепшавању свог времена проведеног у школи. У ОГЛАСИМА КУПУСНОГ ЛИСТА издвајају се два текста школараца. У ЗАМЈЕНИ приказује се на шаљив начин однос ђака према сопственим оценама.

*Четири двојке, нове-новцаџе,
својина лична Косић Раџе,
мењам, да знаџе,
за једну тројку, осредњу, сџару,
џоловну можда или у квару* (Ђопић 1975: 546).

Хумор произилази из поређења оцена као мерила знања и коришћења усвојених информација и личне материјалне својине, јер се у овом случају оцене продају као што би се продавао какав капут, шешир или сат. Продавац гарантује да су оцене нове, дакле тек добијене, и потврђује њихово порекло, односно јамчи да је управо он тај први и једини власник својих оцена. Читаоцу огласа даје се јединствена и наизглед идеална понуда, а наш огласодавац би радо трампио своје оцене, за једну тројку која је у далеко горем стању. Јасно је, свакако, да је ова ситуација плод пишчеве маште и одраз његове духовитости приликом приказивања дечијих размишљања, међутим уколико бисте предложили неком школарцу трамплјење оцена, врло вероватно би, чак и данас, ма колико то немогуће било, прихватио. Други оглас, који дају школарци, насловљен је као ИЗЈАВА.

*У школу идем, с бриџом се сџремама,
лекцију не знам, јер књиџе немам.
На Карабурми, код чика-Васе,
јуче ми буквар џојело џрасе.
Изјаву дајем џред свџџом целим:
сваку џу двојку с џиџом да делим!* (Ђопић 1975: 547).

Давалац огласа изражава своју забринутост због одласка у школу, јер, како и сам говори, нема књиге из којих би могао да научи школско градиво. Као разлог за то рећи ће да му је ни мање ни више књигу појело – прасе. Свакако овај разлог више је него невероватан, али није ни редак случај да малишани окривљују своје кућне љубимце или у овом случају домаће животиње као главне кривце за њихово незнање. Иако је дечак забринут, та поједена књига је и разлог да не учи или макар одложи своје учење, што му се можда не чини као тако рђава ствар. За разлику од претходног огласа у коме се нуди замена оценама, овај оглас, како му и име гласи, више је јавна изјава овога школарца. Бриге које га муче свакако су другачије природе него оне које тиште ђака првака из раније поменуте песме.

У наведена два примера примећује се хумор који не потиче од писца, као посматрача или коментатора, наравно, уколико се изузме да је аутор као стваралац стихова и оригинални стваралац хумора, већ потиче од са-

мог лирског субјекта. Тај лирски субјекат је дечак, ђак, већ привикнут на своју улогу, који се шеретски односи према школским обавезама и задацима. Дакле, након одређеног времена проведеног у школи малишани уочавају све њене добре и интересантне ствари, проналазе начине да себи олакшају своје ђачке муке и улепшају себи школске дане. Школа и оно што она нуди у овим огласима више подсећа на пијацу, на којој су ђаци вешти продавци свог знања и незнања, а деца почињу да школу доживљавају као весело место са којим могу, кад се за то удеси прилика, да збијају шалу.

Код малишана врло је танка граница између онога што су они замислили, односно доживели, и онога што се заиста десило у стварности. Уколико су у питању школарци, то би се највероватније односило на млађе основце, који већ схватају шта се заиста дешава али још имају ту тенденцију и моћ маштовитог, живописног приповедања које звучи невероватно. Песма МАЛИ ХВАЛИСАВАЦ интересантна је јер је сачињена од описа ситуација у којима је главни актер дечак Бата, онога што он изговара, и коментара песника, односно Бранка Ћопића који то појашњава својим читаоцима.

Основац Баџа свима се хвали:

*„Ојасну ијрам ијру,
смејем се у брк шииру.*

*На корак љред њим слободно сџојим,
баш се не бојим!“*

*(То шџо вам љрича основац мио,
све је истџина сама,
он је љред шииром на корак био*

у зоо-љарку љред решеџкама!) — Ћопић 1971: 33.

Ово је веома занимљив приказ дечијег реферисања о доживљеном и посматрања тог догађаја из перспективе одраслог човека. Прецизније и песник и дечак Бата су у праву. Разлика је у перспективи из које се посматра и начину на који се описује иста реална ситуација — дакле, лични доживљај је оно што креира и причу. Дечак Бата заиста стоји испред тигра и нема разлога за страх јер је он, како се даље открива у зоо-врту, међутим уколико не бисмо знали тај детаљ, природна прва асоцијација, где би се могао наћи тигар је — дивљина, и узимајући у обзир понашање дивљих животиња ова прича била би схватана као машта или као неистинита. Али, овде није случај ни то да је прича измаштана нити да је лажна, већ је само издвојен најфасцинантнији њен део. Односно, на овом примеру показује се дечија способност препричавања, причања и приказивања њиховог погледа на свет. Такође потврђује се да нешто што можда звучи невероватно не мора значити у исти мах и неистинито, већ представља само скуп претпоставки и већ усвојеног о одређеној ситуацији.

Када су у питању писци који пишу за децу и о деци, они су у том подухвату „заронили у дечја виђења, сагледали нова пространства и поистоветили се с гледањима деце, а из представа одраслих задржали су на уму само оријентире за одређивање координата у свакој шетњи по чудесном новом царству“ (Марковић 2003: 35). То је приметно управо у овој песми низом исказа дечака и одрасле особе, која је у могућности, због свог животног искуства и година, да схвати и виђење детета и да га осветли кроз чињенице које поседује зрела особа. Писац, односно песник, који се обраћа деци, мора у себи имати садржано и дете које жели да се пронађе у његовим песмама, односно мора познавати његову психологију и начине размишљања и схватања. Мора бити у стању да се изједначи са дететом али и оствари дистанцу и да путем уметничког, књижевног текста прикаже тај свет, који је и он некада давно проживео.

Када су у питању машта, својеврсна измишљања и дограђивања прича, не сме се занемарити још једна од неизоставних ставки у Ћопићевим делима, а то је спретно уткано разматрање књижевности и промишљање о њој, о уметничком стваралаштву, оригиналности, инспирацији и дечијој тенденцији ка креативном деловању. У песми СТРАДАЊЕ МЛАДОГ ПИСЦА, на примеру дечака Мирка, писац разматра неке од наведених сегмената. Мирко у својим замишљањима и маштаријама добиће идеју да се окуша и оствари као писац.

– *Куда ћу, шћа ћу?* –

мерка кô лисац,

хћео би бићи чувен и славен,

џа истом викну:

– *Посћаћу ѝисац,*

ко ће ми бићи на свећу раван!

[...]

Мастило џу је, харџија чиста,

џеро, слободно време,

књиџама џуђим делија лисџа,

вешџо крадуцка џеме (Ћопић 1971:65).

У овом случају разматра се и питање оригиналности и ауторства. Интересантно је да дечак бира посао писца, као посао који ће му донети славу, што сведочи о томе да су писци били доживљавани као чувени људи, да су били поштовани и да се књижевно стваралаштво схватало као веома вредно и цењено. Али, појављује се проблем инспирације и оригиналности. Дечак наине, маштајући, листајући књиге других писаца, преузима неке од капиталних ликова наше књижевности. У избору ликова које дечак жели да унесе у свој машталачки подухват огледа се и пишчев став о великим и значајним делима књижевности и о њиховим најпознатијим делима.

Комични кошмар, како би се можда чинило читаоцима ове песме, не напушта дечака ни на јави. Тако да се сновити, имагинативни свет пресликава и на реалност, чиме се опет доводи у питање доживљавање стварности. Ћопић овде указује на то да се писац не постаје преко ноћи, једном једноставном одлуком, а понајмање крајом туђих идеја и остварења. Овим се, даље, истиче и дечије схватање професије, прецизније тога да се врло лако може постати цењени писац, дакле, осим доживљаја школе, сада се тема шири на доживљај пословног, каријерног опредељења.

За разлику од претходно наведене, искрена инспирација и оно што интригира школарце уочава се у песми ПРОЛЕЋЕ када се описују зачеци и први кораци уметничног стварања школараца. Уметничко остварење, настаје као лична потреба, нагон, жеља да се изрази. Лирски субјекат, одбацује све што је обавезно, што их школа учи, ни не слутећи да је она можда заслужна за његов развој, и окреће се нечему што њега лично интригира и окупира. Овде би се могло осврнути на то што Виготски говори, позивајући се на Фројда, да „незадовољене жеље су покретачки стимуланси маште. Свака фантазија је испуњење жеље, коректив стварности која не задовољава. Отуда Фројд сматра да се у основи песничког стварања, као и у основи сна и маштарија, налазе незадовољене жеље“ (Виготски 1975: 93).

*У ње дане код нас мјесџа нема,
за учење, историју, бајке,
населе нам срце љубовања,
Индијанци, љодвизи, гјевојке.
[...]
Око срца, расџе барикада,
заробљен сам, не моју да гишем,
џа се љера, љојуџи коџља, машим,
и, занесен, љрву љјесму љишем.
Сџих изникне, иза њеџа Зора,
без њеџа нема љравої одџовора (Ћопић 1986: 50).*

Заљубљивање је саставни део одрастања које је за школарце, разуме се, много битније од школских лекција. Перо као алат за писање пореди се са јуначким, витешким предметом – копљем, па се тако љубавни подвизи могу доживети као својеврсна битка и освајање. Настаје борба са непознатим, са емоцијама и тежи се томе да се постигне емотивна, психичка равнотежа. Емотивна наклоност, према Зори, је повод да лирски субјекат напише стихове, а узрок томе је управо заљубљеност и његове емоције. Дакле, долази до ремећења уобичајеног стања, до чијег ће релаксирања доћи уколико он то путем уметничког, креативног остварења искаже. У овом случају инспирација за стварање, за разлику од оне код дечака Мирка, настаје из

емотивног стања лирског субјекта и апсолутно је аутентична. Јасно је свакако да је и ова симпатија хиперболисана и да заљубљеност онемогућава дечака да се посвети, сада већ устаљеним школским активностима, али се тим путем и приказује занесеност као мотивација и инспирација за писање и његов доживљај стварања, љубави и реалности.

Након свега наведеног може се доћи до закључка да су школски дани испуњени страхом од пропитивања, мукама око учења градива и дисциплином, али да су, са друге стране, препуни несташлука, шеретлука и првих љубави. Нелагодност од поласка у школу проузрокована је страхом од непознатог, али се тај доживљај, како време одмиче, драстично мења. Разуме се, одбојности према школским обавезама и задацима не мањка, али атмосфера постаје лагоднија, веселија и испуњенија шаљивим и комичним ситуацијама. Школарци се развијају и напредују, емотивно, психолошки, интелектуално али остају и верни понекада свом инфантилном доживљају света. Дистанца и познавање појма о коме се говори јесте оно што дефинише однос према њему, па тако није исти доживљај школе једног омаленог дечачића који ће први пут крочити у њу, једног свршеног школарца који је тек изашао из њеног дворишта и зрелог човека који се сећа временаведеног у њој. Такође, доживљај света детета и одраслог човека може реферисати на исти догађај или појам који је као такав непромењен, а описивање тога може бити апсолутно различито и подједнако истинито. Дакле, доживљај било чега мења се у зависности од тога колико нам је то познато, које су наше претпоставке или усвојена знања о томе, колико нас то интригира и емотивно дотиче, те каква је наша позиција и перспектива у односу на то.

Извори

- Ћопић 1971: Ћопић, Бранко. *Расијевани цврчак*. In: Ћопић, Бранко. *Расијевани цврчак*. Јаневски, Славко. *Највећи континент*. Београд: Младо поколење. С. 5–83.
- Ћопић 1975: Ћопић, Бранко. *Пјесме. Пјесме ђионирке*. Београд – Сарајево: Просвета – Свјетлост – Веселин Маслеша.
- Ћопић 1986: Ћопић, Бранко. *Otac Grmeč*. Sarajevo: Svjetlost.

Литература

- Башчаревић 2016: Башчаревић, Снежана. Продужено детињство у Ћопићевом стваралаштву. In: Тошковић, Бранко (ur.). *Детињство, младост и старост у Ћопићевом стваралаштву*. Banja Luka – Grac: Narodna i u-

niverzitetska biblioteka Republike Srpske – Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz. S. 107–120.

Виготски 1977: Vigotski, Lav. *Mišljenje i govor*. Beograd: Nolit.

Виготски 1975: Vigotski, Lav. *Psihologija umetnosti*. Beograd: Nolit.

Марјановић 1986: Marjanović, Voja. *Reč i misao Branka Ćopića*. Beograd: Nova knjiga.

Марковић 2013: Марковић, Ж. Слободан. *Записи о књижевности за децу III: ђојаве, жанрови, рецејџија*. Београд: Београдска књига.

Пасер 2014: Paser, V. Snežana. Humor u poeziji za decu Branka Ćopića. In: Tošović, Branko (ur.). *Ćopićevsko modelovanje realnosti kroz humor i satiru*. Banja Luka – Grac: Narodna i univerzitetska biblioteka Republike Srpske – Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz. S. 151–167.

Чаленић 1975: Čalenić, Momir. *Književnost za decu: opšte odlike sa primerima*. Knjiga 2. Beograd: Interpres.

Шевић 2016: Шевић, Снежана. Враћање у рану младост и детињство. In: Tošović, Branko (ur.). *Детињство, младост и старост у Ћопићевом стваралаштву*. Banja Luka – Grac: Narodna i univerzitetska biblioteka Republike Srpske – Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz. S. 217–228.

Milica Teslić (Novi Sad)

Experiencing school and the world from children's point of view in the poetry of Branko Ćopić

The first encounter with the school represents a new stage of life, a separation from the known and accepted and the entry into a new world where the independence and maturation of the children begins. The education system has its own rules that students are slowly introduced to and it reveals to them the world in ways they have never thought about. The discrepancy between imagination or what has already been adopted, the assumptions of children in relation to how something really is in reality, often provokes a genuine laugh that contains sympathy for that lived period viewers or listeners. The children of Ćopić's poems, although they belong to the childhood period, belong at the same time to the war period, so their growing up has a special coloration with these events. Even though their understanding of the world is seemingly naive, childish, and infantile, children also embark on and accept roles that are intended for adults and adapt them to their own vision of reality, or fully adapt themselves to them.

Милица Теслић
Филозофски факултет у Новом Саду
Зорана Ђинђића 2
21 000 Нови Сад
teslicmilica@gmail.com